

VÉLEMÉNYEK A HÁZASSÁGRÓL ÉS AZ ÉLETTÁRSI KAPCSO- LATRÓL MAGYARORSZÁGON A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐ 25 ÉVBEN

Rohr Adél

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány célja, hogy bemutassa a házassággal és az élettársi kapcsolattal összefüggő vélemények alakulását Magyarországon. Az elemzés során rámutatunk arra, hogy ugyan az elmúlt évtizedekben az élettársi kapcsolatokat a társadalom elfogadja, a házasság szerepe pedig csökkent, a többség továbbra is a házasságot tartja ideálisnak hosszú távon. Az elemzés során kitérünk arra is, hogy a fontosabb demográfiai, társadalmi jellemzők, különösen a családi állapot és a párkapcsolati helyzet milyen hatással vannak az élettársi kapcsolatok megítélésére, mely demográfiai csoportok támogatóbbak a házasság nélküli együttélésekkel szemben. Eredményeink szerint az életkornak, a párkapcsolati helyzetnek fontos szerepe van a vélemények alakulásában, de a párkapcsolat-történet nem minden esetben befolyásolja a házasságról kialakult nézeteket.

Tárgyszavak: házasság, élettársi kapcsolat, párkapcsolat, attitűdök

Rohr Adél

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

E-mail: rohr@demografia.hu

BEVEZETÉS¹

Európában a huszadik század második felében a családok radikális változáson mentek keresztül: a házasságon alapuló családok száma fokozatosan csökkent, egyre többen választották – akár hosszú távon – az élettársi kapcsolatot. Ezzel együtt folyamatosan nőtt a házasságon kívül született gyermekek aránya. A válások, felbomlott kapcsolatok számának növekedésével párhuzamosan pedig többen nőnek fel egyszülős családban vagy mozaik családban.

A magyar trendek részben a nemzetközi mintához igazodtak. Már az 1970-es években elkezdődött a házasságok számának csökkenése. Az élettársi kapcsolat eleinte a nyugat-európai mintával ellentétben az alacsonyabb végzettségűek és elsősorban az elváltak, özvegyek körében kezdett terjedni, de fokozatosan egyre népszerűbbé vált a fiatal hajadonok, nőtlenek és a felsőfokú végzettségűek körében is. Ezzel együtt folyamatosan gyengült a kapcsolat a házasság és a gyermekvállalás között, egyre többen vállaltak gyermeket házasságkötés nélkül (Carlson – Klinger 1987, Tóth 1997, Kamarás 2001, Pongrácz – Spéder 2003, Spéder 2005, Kamarás 2012). A folyamatok hátterében számos jogi, társadalmi és gazdasági változás húzódott meg, mint például a párkapcsolatokat érintő jogi módosítások, a rendszerváltás okozta gazdasági változások, az oktatás expanziója, vagy az egyéni és családi életszakaszok átalakulása (Tóth 1997, Bukodi 2001, Somlai – Tóth 2002, Pongrácz – Spéder 2003, Spéder 2005, Dupcsik – Tóth 2014, Vaskovics 2014). Az utóbbi években azonban Magyarországon – és néhány más európai országban is² – megtorpant a házasságok visszaszorulása, és növekedni kezdett a házasságkötések száma.

A világ számos pontján a demográfiai folyamatok átalakulása mellett az értékek, vélemények módosulását is megfigyelték (Knudsen – Waerness 1999, Thornton – Young-DeMarco 2001, Barlow et al. 2001, Scott 2006, Liefbroer – Fokkema 2008, Gubernskaya 2010), amit a második demográfiai átmenet elmélete a termékenység és a párkapcsolatok terén bekövetkezett változások alapjának tart (Lesthaeghe 1991, Van de Kaa 2001).

¹ Köszönettel tartozom Spéder Zsoltnak a tanulmány megírásához nyújtott szakmai segítségéért, illetve a külső bírálóknak a korábbi változathoz fűzött értékes megjegyzéseierért.

² Az Eurostat adatai szerint az utóbbi néhány évben a nyers házasságkötési arányszám növekedni kezdett Magyarországon mellett még néhány másik országban is, így például Romániában, Bulgáriában, Csehországban, Szlovákiában, Lettországon, Litvániában és Máltán. Korábban Svédországban is megfigyelték, hogy hosszú ideig tartó alacsony házasságkötési arányszám után az 1990-es években újra népszerűbbé vált a házasság (Ohlsson-Wijk 2011).

A családi életformák pluralizálódásával együtt Magyarországon is látható az értékek átalakulása, azonban maga a család tradicionálisan fontos maradt mindvégig (Tóth 1997: 73). A közvélemény és a társadalmi változások kölcsönösen hatottak egymásra: az élettársi kapcsolatok terjedéséhez igazodtak az attitűdök, a társadalom elfogadóbbá vált a házasság nélküli együttéléssel szemben. Az élettársi kapcsolatok elfogadottságával pedig csökkent a házassági kényszer a párok számára, a házasságkötésre egyre több esetben nem került sor (S. Molnár 2001: 82).

Napjainkban az első tartós párkapcsolatoknak csupán egytizede házasság, a legtöbben hosszabb-rövidebb ideig élettársi kapcsolatban élnek (Murinkó – Spéder 2015: 16). A házasság ma már nem a családalapítás feltétele, egyre inkább egyéni értékválasztássá vált (Vaskovics 2002: 352, Spéder 2002: 81). Egy nemzetközi kutatás alapján a házasság inkább a szerelem, ösztetartozás, elköteleződés kifejeződése, egyre kevésbé számít a társadalom és a család elvárása (Perelli-Harris et al. 2014). Felmerül a kérdés, hogy ha a házasság már egyáltalán nem magától értetődő lépés a párok életében, mely társadalmi csoportokban erősebb a preferálása napjainkban. Másképp vélekednek-e a házasság fontosságáról, akik az életkoruk alapján leginkább érintettek a családalapításban, mint a náluk fiatalabbak és idősebbek? Mennyiben befolyásolják a véleményeket a partnerkapcsolati helyzet és a korábbi tapasztalatok?

A tanulmány célja, hogy bemutassa, hogyan változott a házasság és az élettársi kapcsolat megítélése Magyarországon a rendszerváltás utáni huszoneöt évben, és hogyan viszonyul a társadalom az utóbbi években a házassághoz. A tanulmány első részében áttekintjük, hogyan alakult a házasságok és élettársi kapcsolatok száma Magyarországon az elmúlt évtizedekben. A párkapcsolati helyzet változásának bemutatása után a vélemények, attitűdök alakulását nézzük meg korábbi szakirodalmak és az International Social Survey Programme (ISSP) eredményei alapján. Végül arra keressük a választ, melyek azok a társadalmi-demográfiai jellemzők, amelyek az utóbbi években befolyásolják a házasságról, a házasságon kívüli gyermekvállalásról alkotott véleményt. Az elemzés során kiemelt figyelmet fordítunk a párkapcsolati helyzet és a kapcsolattörténet szerepére a házasság megítélésében. Kitérünk arra is, hogy a válás, a házasság vagy az élettársi kapcsolat megtapasztalása hogyan befolyásolja az attitűdöket.

A HÁZASSÁG ÉS AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az 1970-es évek végéig magas volt a házasságkötések száma. A második világháborút követően, az 1950-es években a háború miatt elmaradt esküvők pótlása nagyobb mértékű növekedést eredményezett, majd az 1970-es évek házasságpárti családpolitikája szintén elősegítette az emelkedést. Ezután változás következett be: az újránházasodások és az első házasságkötések száma is visszaesett (Csernákné 1992: 20, Tóth 1997: 75–76). Azonban, míg a hajadon és nőtlen párok által kötött első házasságok száma rohamosan zuhant, addig az elváltak és az özvegyek körében az újránházasodások száma ugyan csökkent, de kisebb mértékben, mint az első házasságukat kötőké. Ennek eredményeképpen ma már a házasodók negyede özvegy vagy elvált családi állapotú (Murinkó – Spéder 2015: 16). Az elmúlt néhány évben a házasságok száma újra növekedésnek indult: míg az utóbbi évek mélypontját jelentő 2010-es évben alig több mint 35 000 házasság kötött, addig 2016-ban már közel 49 000.

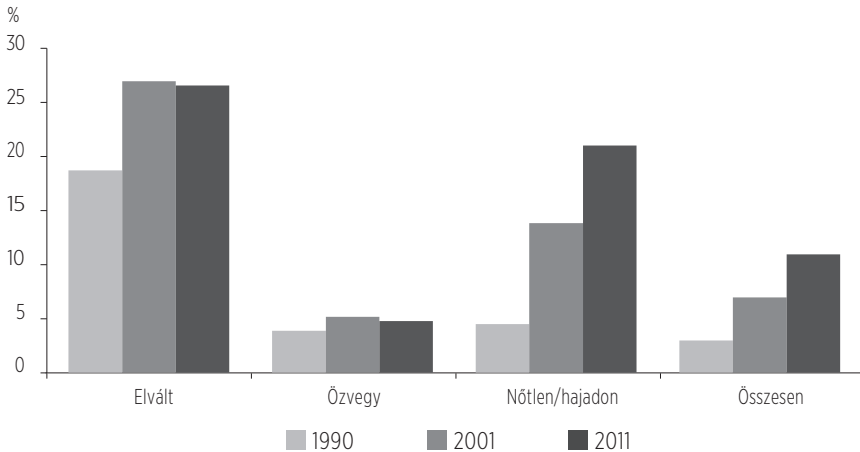
A házasságok számának hosszú ideig tartó csökkenését alapvetően a párkapcsolat-alapítási és együttélési gyakorlatban bekövetkezett változással magyarázhatjuk. Az 1990-es években és azt követően egyre többen és egyre hosszabb ideig maradtak egyedülállóak, valamint a párkapcsolatok és családformák pluralizmusa figyelhető meg.

A párkapcsolati szokások változásának fontos eleme az élettársi kapcsolatok terjedése. Az élettársi kapcsolatok számáról hosszú távon viszonylag kevés információval rendelkezünk, de a népszámlálás jó kiindulópontot biztosít az elemzésekhez. Ez alapján az 1990-es évek elejétől nagymértékben nőtt az élettársi kapcsolatban élők aránya, és a népesség családi állapot szerinti összetétele is ennek megfelelően jelentősen átalakult. 1990-ben még a családok kevesebb mint 5%-a alapult élettársi kapcsolaton, míg 2011-ben, húsz évvel később ez az arány már a háromszorosára nőtt. A 15 évesnél idősebb népesség ma már több mint egytizede élettársi kapcsolatban él. Ez a kapcsolati forma továbbra is népszerű az elváltak körében, hiszen több mint negyedük él élettárssal, a növekedés azonban elsősorban azzal magyarázható, hogy többen még az első házasságkötésük előtt költöznek össze a partnerükkel. 2011-ben a hajadonoknak és nőtleneknek több mint egyötöde élt együtt partnerével házasság nélkül, a rendszerváltáskor azonban ez az arány még kevesebb mint a harmada volt (45%) (1. ábra). Mára az élettársi kapcsolatban élők közel kétharmada még soha sem volt házas, és szinte általánossá vált,

hogy a házasságkötést megelőzi egy élettársi kapcsolat (Murinkó – Spéder 2015: 17).

1. ábra: Élettársi kapcsolatban élők aránya a 15 évesnél idősebb elvált, özvegy, hajadon és nőtlen családi állapotúak körében és a teljes 15 évesnél idősebb népesség körében Magyarországon, 1990, 2001, 2011 (%)

Proportion of cohabiting people by marital status, Hungary, 1990, 2001, 2011, population aged 15 and above (%)

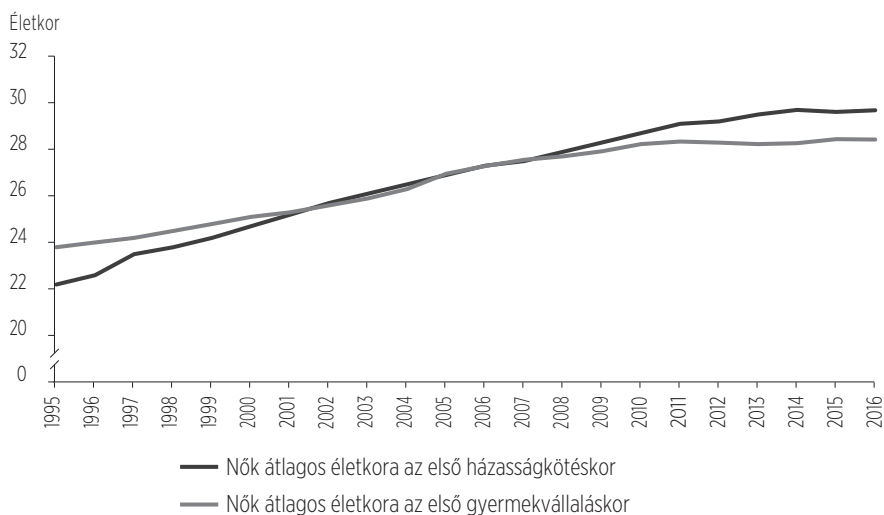

Forrás: KSH Népszámlálás, 1990, 2001, 2011.

Az első házasságkötések halasztása az 1990-es évek elejétől figyelhető meg mind a nők, mind a férfiak körében. Míg 1990-ben a nők átlagosan a húszas évek elején, a férfiak a húszas évek közepén léptek először házasságra, addig a legtöbb pár ma már a harmincas évei körül jár az első házasságkötésekor. Az élettársi kapcsolatok terjedésének, a párkapcsolati szokások változásának vizsgálatánál gyakran használt mutatószám a házasságon kívüli születések aránya is, mivel az így született gyermekek jelentős része élettársi kapcsolaton alapuló családba érkezik (Kamarás 2001: 50, Kapitány – Spéder 2015: 51–52). Az utóbbi évtizedekben, ahogy sok nyugat-európai országban, Magyarországon is gyengült a kapcsolat a házasság és a gyermekvállalás között, egyre többen halasztják a házasságot a gyermekvállalás utánra (2. ábra). A nők átlagos életkora az első gyermekvállaláskor ma már alacsonyabb, mint az első házasságkötéskor, a gyermekek közel fele házasságon kívül születik, az első gyermekeknél pedig ez az arány még magasabb.

2. ábra: A nők átlagos életkora az első gyermekvállaláskor és az első házasságkötéskor Magyarországon, 1995–2016

Mean age of women at first birth and first marriage, Hungary, 1990–2016

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek.

A HÁZASSÁGRÓL ÉS AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATRÓL KIALAKULT VÉLEMÉNYEK

Felhasznált adatok és módszerek

A következőkben először néhány korábbi szakirodalom alapján bemutatjuk, hogyan változott a házasságok, élettársi kapcsolatok megítélése Magyarországon. Ezután az International Social Survey Programme (ISSP) adatfelvételére alapozva követjük az attitűdök alakulását. Az ISSP keretében eddig négy alkalommal került sor a családi értékekre, nemi szerepekre vonatkozó attitűdök felmérése. Magyarország – a kelet-közép-európai országok közül elsőként – már 1988-ban csatlakozott a kutatáshoz. A családdal foglalkozó kérdéseket ezután 1994-ben, 2002-ben és utolsó alkalommal 2013 tavaszán vizsgálták a felnőtt magyar lakosság – minden alkalommal – több mint 1000 fős reprezentatív mintáján.³

³ Az ISSP adatfelvétel során 1988-ban 1737 főt, 1994-ben 1500 főt, 2002-ben 1023 főt, 2013-ban pedig 1012 főt kérdeztek meg.

A kutatásból a házasság és az élettársi kapcsolatok megítélésére vonatkozó kérdéseket, változókat használjuk fel. Az adatfelvétel lehetőséget ad arra, hogy 25 évet felölelve elemezzük, hogyan változtak a vélemények a házasság és a boldogság kapcsolatáról („*A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.*”), a házasságon kívüli gyermekvállalásról („*Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.*”), és az élettársi kapcsolat megítéléséről általánosan („*Nincs semmi kivetnivaló abban, ha egy pár együtt él házasság nélkül.*”).

Az elemzés második részében a 2013-ban felvett ISSP adatfelvételre támaszkodva logisztikus regressziót alkalmazva megnézzük, hogy a főbb társadalmi és demográfiai tényezők és az egyéni tapasztalatok hogyan hatnak napjainkban a házasság és a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélésére.

Vélemények változása Magyarországon

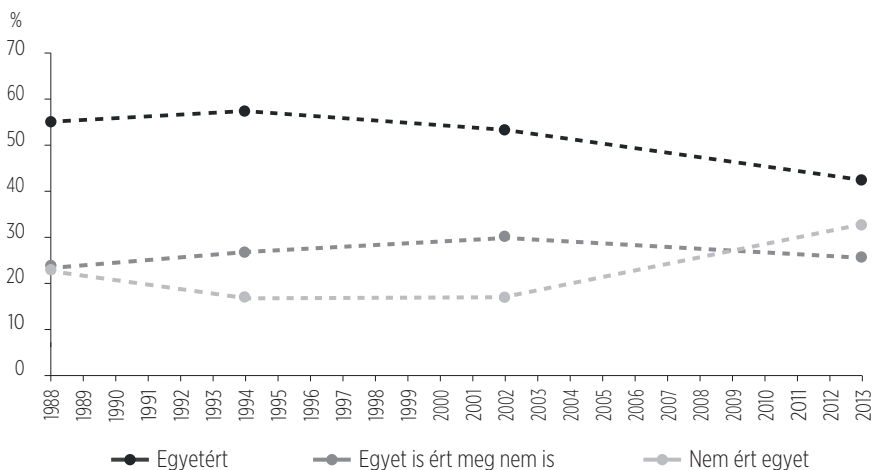
A magyar társadalomban a család fontos szerepet tölt be. Azonban az elmúlt évtizedekben a családformákban és a párkapcsolatok terén bekövetkezett gyökeres változások mellett jelentősen lecsökkent a hagyományos családmódban élők aránya, ezzel együtt pedig a párkapcsolatok megítélése is változott. A korábbi kutatások alapján Magyarországon a nyugat-európaihoz képest hagyományosabban gondolkodnak az emberek a párkapcsolatokról, de a házassághoz, élettársi kapcsolathoz fűződő attitűdök gyorsabban változtak és liberálisabbak, mint a nemi szerepekkel vagy gyermekvállalással kapcsolatos értékek (Knudsen – Waerness 1999: 186–187, Liefbroer – Fokkema 2008: 121).

Magyarországon az élettársi kapcsolatok leginkább az 1990-es években kezdtek egyre általánosabbá válni, a közvélemény viszont nem azonnal reagált a változásokra. A rendszerváltás után készült adatfelvételek eredményei azt mutatták, hogy a legtöbben a házasságot preferálták az élettársi kapcsolattal szemben. 1991-ben a magyarok körében közel ugyanannyian gondolták úgy, hogy a fiataloknak előzetes együttélés után kellene házasságot kötniük, mint ahányan a próbaházasság utáni esküvőt javasolták, de végső soron tízből kilencen a házasságot tartották ideális párkapcsolati formának. Az is kiderült ekkor, hogy az emberek háromnegyede szerint az élettársi kapcsolat nem nyújt elég biztonságot a gyermekneveléshez, és a közvélemény szerint gyermekvállalás esetén a pároknak össze kellene házasodniuk (S. Molnár – Pongrácz 1992: 65–70). Az évtized közepén már látszódott, hogy elsősorban a városi, iskolázottabb, fiatalabb népesség az, aki szkeptikusabb a házasság intézményével kapcsolatban és elfogadóbb az élettársi kapcsolatokkal szemben (Tóth 1997: 78), amit más, az ezredfor-

dulón készült vizsgálat is megerősített (Somlai – Tóth 2002: 340, Spéder 2002: 80–81). Ennek ellenére az ezredfordulón még mindig szinte teljes egyetértés volt abban, hogy a házasság nem elavult intézmény, viszont az élettársi kapcsolatok számának növekedését, a párkapcsolati szokások átalakulását sem tekintette a közvélemény negatív társadalmi jelenségnek (S. Molnár 2001: 82, S. Molnár 2010: 235). A vélemények tehát alapvetően a tolerancia irányába mutattak.

Az 1980-as évek vége és 2013 között az ISSP eredményei szerint is egyértelműen csökkent azok aránya, akik szerint a házások boldogabbak, mint akik nem élnek házasságban. A rendszerváltás hozott némi változást a kérdésben. Ugyan csak kis mértékben, de 1988 és 1994 között erősödött a házasság mint párkapcsolati forma összekötése a boldogsággal, és egyértelműen lecsökkent azok aránya, akik ezt a nézetet elutasították. 1988 és 1994 között Magyarországon a házassággal kapcsolatos attitűdök mellett a női munkavállalásról alkotott vélemények is konzervatívabb irányba változtak, amelynek lehetséges okait Tóth Olga fejtette ki részletesebben (Tóth 1995: 83–85). 2013-ra viszont egy igen jelentős attitűdváltozás történt: ekkor már csak a megkérdezettek 42%-a gondolta, hogy a házások boldogabbak, mint akik nem élnek házasságban, és közel egyharmaduk egyértelműen elutasította ezt a véleményt. Ez a változás is mutatja a házasság monopolhelyzetének megingását (4. ábra).

3. ábra: „A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.” – válaszok megoszlása, 1988–2013 (%)
 „Married people are generally happier than unmarried people.” – Share of answers, 1988–2013 (%)

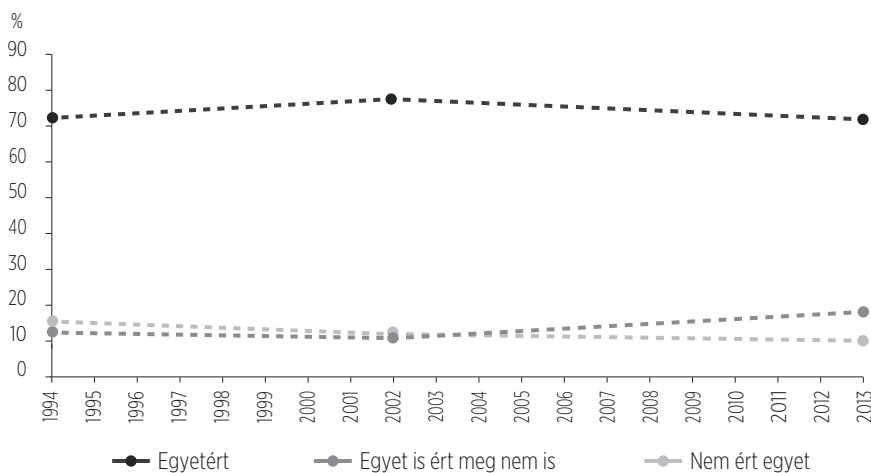
Forrás: ISSP, 2013 (saját számítás).

Elsősorban a házások vélték úgy, hogy az általuk választott párkapcsolati forma garantálja a boldogságot: 2013-ban több mint felük így gondolkodott, míg az élettársi kapcsolatban élőknek csak 27%-a, az egyedül élőknek pedig 36%-a. Ebben az esetben azonban elengedhetetlen figyelembe venni a házasság és élettársi kapcsolatban élő al minta életkori összetételét, hiszen a házasságban élők átlagéletkora 49 év volt, míg az élettársi kapcsolatban élők 12 évvel kevesebb, 37 év.

Az elmúlt évtizedekben az élettársi kapcsolatok elfogadottsága szinte általánossá vált. 2013-ban a válaszadók majdnem háromnegyede nem talált kivétlivel a házasság nélküli együttélésben. A sok esetben ma már a házasság alternatívájaként is működő párkapcsolati forma elsősorban az élettársi kapcsolatban élők körében a leginkább elfogadott, de a házások és az egyedül élők többsége sem talál kivétlivel benne. Az életkor egyértelműen hatással van az attitűdök alakulására, jelentős különbség figyelhető meg a fiatalabb és idősebb korcsoportok hozzáállásában. Az élettársi együttélés irányában leginkább a 30-as éveikben járók voltak nyitottak, és 55 éves kortól kezdett csak jelentősebben csökkenni az elfogadása a 2013-as eredmények alapján.

4. ábra: „Semmi kivétlivel nincs abban, ha egy pár együtt él házasság nélkül.” – válaszok megoszlása, 1994–2013 (%)

„It is all right for a couple to live together without intending to get married.” – Share of answers, 1994–2013 (%)

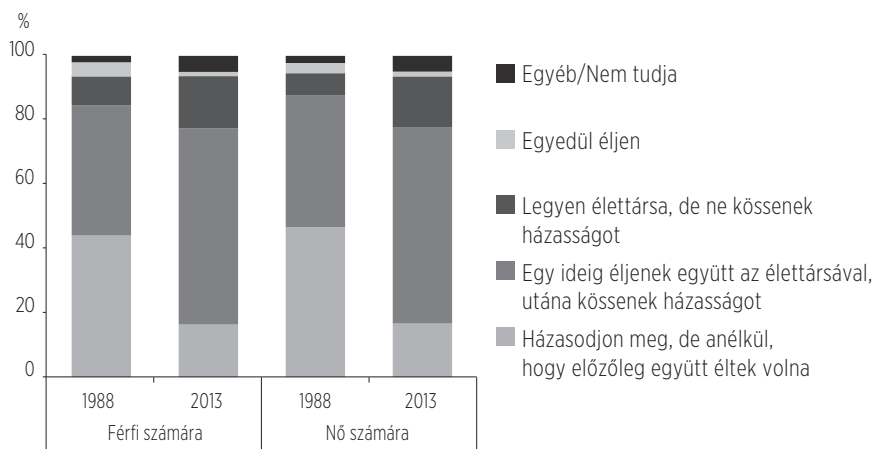

Forrás: ISSP, 2013 (saját számítás).

Az élettársi kapcsolatok elfogadottsága és a házasságok továbbra is magas arányú preferálása közötti véleményinkonzisztencia csupán látszólagos (S. Molnár 2001: 236). Mind a korábbi, mind a jelenlegi eredményeink azt mutatják, hogy elsősorban a próbaházasság intézménye vált népszerűvé, a többség szerint javasolt életforma összességében továbbra is a házasság. A még nem házas fiatalok számára javasolt életformák, párkapcsolati formák esetében 1988 és 2013 között egy jelentős struktúraváltás történt: lecsökkent azok aránya, akik szerint a fiataloknak azonnal házasságot kellene kötniük anélkül, hogy korábban együtt éltek volna. A „próbaházasság” intézményét ma már a válaszadók 60%-a javasolta a fiatal férfiak és nők számára, míg 1988-ban még csak 40%-uk vélekedett így. Ezzel együtt a magyarok közel 80%-a még 2013-ban is – más úton, de – a házasságot javasolta a fiatalok számára ideális párkapcsolati formaként. Azok aránya is nőtt az eltelt 25 év alatt, akik a végleges, tartós élettársi kapcsolatot javasolnák a fiatalok számára, azonban még így is csak 16% körül alakult az arányuk.

5. ábra: „Milyen életformát javasol egy még nem házas nő és férfi számára?” – válaszok megoszlása, 1988, 2013 (%)

What kind of partnership formation would you suggest to young unmarried women and men? – Share of answers, 1988, 2013 (%)

Forrás: ISSP 1988, 2013 (saját számítás).

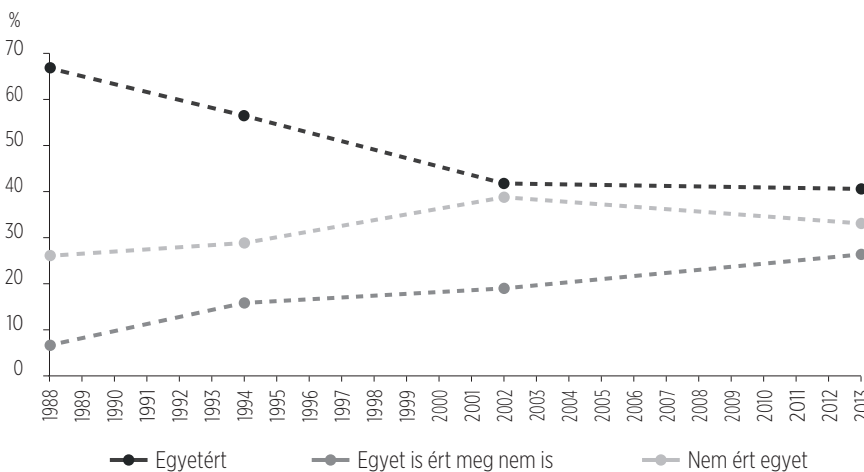
A korábbi kutatási eredmények azt mutatták, hogy az élettársi kapcsolatban élők közel 40%-a saját párkapcsolati formáját egész életre nézve ideálisnak tartotta, és alig több mint negyedük gondolta úgy, hogy a házasság lenne végső soron a kívánatos (Spéder 2002: 80–81). Amikor viszont arról kérdezték őket,

hogy általánosságban mit tartanak ideális kapcsolati formának hosszú távon, mit javasolnának a fiataloknak, akkor a teljes társadalomhoz hasonlóan az élettársi kapcsolatban élők is az együttélés utáni házasságkötést tanácsolták, attól függetlenül, hogy fiatalon hajdonként/nőtlenként együtt élő párokról, vagy egy korábbi házasságot követően elváltként vagy özvegyként együtt élőkről beszélünk-e (Pongrácz – Spéder 2003: 64).

Az International Social Survey Programme 2013-as eredményei is alátámasztják azt, hogy az élettársi kapcsolatban élők magasabb arányban tartják ideálisnak a saját párkapcsolati formájukat, mint a házasságban élők, a partner nélkül élők vagy a teljes társadalom. Míg a házasságban élők kevesebb mint tizede gondolta, hogy az élettársi kapcsolat lenne az ideális párkapcsolati forma egy fiatal felnőtt nő számára, a partner nélkül élőknek az ötöde vélekedett így, az élettársi kapcsolatban élőknek pedig már a harmada. Emellett viszont fontos látni, hogy az élettársi kapcsolatban élők közel kétharmada még így is a házasságot javasolná a fiatalok számára. A házassághoz vezető javasolt út viszont eltér: a házások közel ötöde gondolta úgy, hogy egy párnak nem kell összeköltöznie a házasságkötés előtt, az élettársi kapcsolatban élők körében viszont alig néhány fő vélekedett így.

6. ábra: „Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.” – válaszok megoszlása, 1988–2013 (%)

„Those who would like to have children ought to get married.” – Share of answers, 1988–2013 (%)

Forrás: ISSP, 1988–2013 (saját számítás).

Ahogy alapvetően az élettársi kapcsolatokkal, úgy a házasságon kívüli gyermekvállalással szemben is megengedőbbé vált a közvélemény. 1988-ban még a felnőtt

magyar lakosság közel kétharmada úgy vélte, hogy „*Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.*” A házasságon kívüli születések terjedésével a vélemények is módosultak: az ezredforduló után már a magyarok körülbelül 40%-a értett egyet ezzel az állítással. Fontos azonban kiemelni, hogy a változás leginkább a vélemények bizonytalanabbá válásában látható. 1988-ban még a magyarok több mint 90%-ának határozott véleménye volt ebben a kérdésben. A bizonytalanok aránya az eltelt 25 évben folyamatosan növekedett, 2013-ban már a válaszadók negyede nem foglalt egyértelműen állást benne.

Az eredmények szerint tehát 2013-ban a többség szerint még mindig a házasság a leginkább javasolt párkapcsolati forma, tízből négyen egyértelműen úgy gondolják, hogy a házasok boldogabbak, mint akik nem élnek házasságban, azonban a legtöbben támogatják, ha egy pár már az esküvő előtt is együtt él egy darabig. A gyermekvállalás kérdésében jelentősen lecsökkent azok aránya, akik mindenképpen fontosnak látják a házasságkötést a gyermek érkezése előtt, viszont a vélemények inkább a bizonytalanság irányába mozdultak el. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy 2013-ban mely társadalmi csoportok preferálják nagyobb valószínűséggel a házasságot.

EGYÉNI ÉLETHELYZETEK ÉS TAPASZTALATOK HATÁSA AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK ELFOGADÁSÁRA

Az attitűdök alakulását számos makro- és mikroszintű változóval vizsgálhatjuk. Ebben a tanulmányban logisztikus regressziós modell segítségével az ISSP 2013-as adatait használva arra keressük a választ, hogy milyen egyéni szociodemográfiai tényezők befolyásolják napjainkban a házasságok és a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélését. Az elemzés során két modellt alakítottunk ki. Az első modellben azt néztük meg, mi befolyásolja azt, hogy valaki úgy véli, a házasság mint párkapcsolati forma önmagában hozzájárulhat az egyéni boldogsághoz, tehát az egyetértést azzal az állítással, miszerint „*A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.*” A második modellben pedig a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélését elemezzük az „*Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.*” állítással való egyetértés mentén. A logisztikus regresszió elemzésben használt magyarázó változók gyakorisági megoszlásait a Függelékben található *F1. táblázat* tartalmazza.

Az elemzés során kiemelt figyelmet fordítunk az aktuális párkapcsolati helyzet és a korábbi tapasztalatok hatására. Ahogy korábbi magyar elemzések (Spéder

2002: 80, Pongrácz – Spéder 2003: 64) és a fenti eredmények is rámutattak, a házások hagyományosabb értékrendet képviselnek a párkapcsolatokkal szemben, mint az élettársi kapcsolatban élők. Más, nemzetközi adatfelvételek is igazolták, hogy a párkapcsolatok, családi életformák kérdésében a házások képviselik a leginkább tradicionális attitűdöket (Barlow et al. 2001: 40, Guberskaya 2010: 189, Treas – Lui – Gubernskaya 2014: 1512). Emellett maga az élettársi kapcsolat megtapasztalása is befolyásolhatja a vélemények alakulását, valamint a válás megtapasztalása is hatással lehet az attitűdökre és a tényleges gyakorlatra is (Willoughby – Carroll 2012, Mynarska – Bernardi 2007: 537, Coast 2009: 6, Perelli-Harris et al. 2017: 322). Ezek alapján elemzésünkben vizsgáljuk, hogy másképp vélekednek-e a házasságról az élettársi kapcsolatban élők, a házások és a hajadonok/nőtlenek, de különbséget teszünk köztük aszerint, hogy a házasságot megelőzően, illetve az egyedülállók életük során valaha éltek-e már élettársi kapcsolatban. Továbbá figyelembe vesszük azt is, hogy elváltak-e, felbomlott-e már házasságuk valamikor. Várakozásaink szerint a válásnak egyértelműen negatív hatása lesz a házasság preferálására, és akik jelenleg vagy korábban éltek már élettársi kapcsolatban, kevésbé ragaszkodnak a házassághoz.

Kontrollváltozóként bevontuk az elemzésbe a nemet, az életkort, hogy a válaszadónak született-e gyermeke, az iskolai végzettséget, a lakóhely településtípusát, valamint a templomlátogatás gyakoriságát a vallásosság mérésére (*1. táblázat*).

Az életkor egyértelmű, szoros kapcsolatban van a házasság és gyermekvállalás megítélésével. A modellekben referenciakategóriaként a 25–34 éves korosztály szerepel, mivel körükben a legnagyobb a valószínűsége a házasságkötésnek és a gyermekvállalásnak a népmozgalmi adatok alapján, tehát ők a leginkább érintettek ezekben a kérdésekben. Az eredményekből látszik, hogy ehhez a korcsoporthoz képest mindegyik idősebb generáció tradicionálisabban gondolkodik: míg a 35–44 évesek véleménye csak kissé tér el, addig a legidősebb, 65 év feletti korosztály már négyszer akkora valószínűséggel véli, hogy a házások boldogabbak, és hatszor akkora valószínűséggel gondolja, hogy a házasságnak és gyermekvállalásnak össze kellene kapcsolódnia. Meglepő eredménynek tűnik azonban, hogy a legfiatalabb, 18–24 éves korosztály is hagyományosabb értékeket képvisel a 25–34 évesekhez képest: kétszer akkora valószínűséggel értenek egyet azzal, hogy a házások boldogabbak a nem házasoknál, és hogy a gyermekeknek házasságban kellene születniük. A tradicionálisabb vélekedés mögött meghúzódhat az, hogy ez a korcsoport még kevésbé érintett közvetlenül a házasság és gyermekvállalás kérdésében. A 18–24 évesek csak kevesebb mint 4%-ának van tapasztalata a házasságról (jelenleg házas vagy elvált), 12%-uk él élettársi kapcsolatban, de a legtöbben még soha nem éltek együtt

partnerrel. Korábban más magyar eredmények azt mutatták, hogy az élettársi kapcsolatban élők körében minél fiatalabbakat kérdezzük, annál nagyobb arányban szeretnének a jövőben megházasodni, annál inkább feltételezhető, hogy az élettársi kapcsolatot próbaházasságnak tekintik (Pongrácz 2012: 14-15).

Az életkor mellett a lakóhely településtípusa is meghatározó tényező a vélemények alakulásában. Az eredmények szerint a fővárosban és környékén élők a legkevésbé elkötelezettek a házasság mellett. A lakóhelynek erősebb a hatása abban a kérdésben, hogy a „*A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.*” A nagyvárosokban és környékükön élők több mint háromszor, a kisvárosokban élők kétszer, a községekben élők pedig több mint négyszer akkora valószínűséggel gondolják, hogy a házások boldogabbak lehetnek. Ezzel szemben a házasságon kívüli gyermekvállalás kérdésében kevésbé megosztott a közvélemény, de ez esetben a fővárosiakhoz képest a más nagyvárosokban élők gondolkodnak a leginkább tradicionálisan.

Az elemzésbe a vallásosság indikátoraként vontuk be a templomba, istentiszteletre vagy gyülekezetbe járás gyakoriságát, az egyházhoz való kötődés mértékéért. Az eredmények szerint a vallásosságnak alig van szerepe a házasság megítélésében, azonban a házasságon kívüli gyermekvállalás kérdésében már éles különbség van a vallásgyakorlás mértéke alapján. A legalább havonta misére, istentiszteletre járók kétszer akkora valószínűséggel gondolkodnak úgy, hogy a házaspároknak kellene gyermeket vállalniuk, és közel háromszor nagyobb valószínűséggel vélekednek így, mint akik soha nem járnak istentiszteletre. A kérdésben a határvonal a vallásgyakorlatokon gyakran és a csak ritkán vagy soha részt nem vevők között van: az istentiszteletet soha sem és csak ritkán látogatók véleménye már nem különbözik szignifikánsan.

A válás megtapasztalása a várakozásnak megfelelően negatív kapcsolatban van a házasság támogatottságával. Azok, akik már átérték legalább egy házasságuk felbomlását, fele akkora valószínűséggel vélik, hogy a házások boldogabbak lennének, mint mások, és szintén fele akkora valószínűséggel gondolják, hogy gyermekvállalás esetén házasságot is kellene kötni, mint azok, akiknek még nem volt ilyen tapasztalatuk.

A fenti változók kontrollja mellett a valós párkapcsolati helyzet⁴ és a kapcsolattörténet is befolyásolja a házasságról kialakult véleményeket, a hipotézisünk

⁴ A jelenleg élettársi kapcsolatban élők csoportján belül is vannak olyanok, akik korábban házások voltak, azonban a kis elemszám miatt nincs lehetőség az elkülönítésükre. A mintában 3 fő szerepel, akik élettársi kapcsolatban élnek, és a hivatalos családi állapotuk szerint özvegyek, illetve 35 fő, akik külön élő házasként vagy elváltként élnek élettársi kapcsolatban. A válás megtapasztalását kontrollváltozóként bevontuk az elemzésbe. A korábban házások, de jelenleg egyedül élők esetében az adatbázis nem ad lehetőséget arra, hogy bontsuk a csoportot aszerint, hogy valaha éltek-e élettársi kapcsolatban, így az elemzés során elsősorban a jelenleg élettársi kapcsolatban, a jelenleg házasságban élők és az egyedülállók attitűdjére fókuszálunk.

1. táblázat: A partnerkapcsolati helyzet és a személyes tapasztalatok hatása a házasság és a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélésére (logisztikus regressziós modellek együtthatói)
Effects of the partnership status and personal experiences on the attitudes towards marriage and childbearing out of wedlock (odds ratios of binary logistic regression models)

	„A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.”	„Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.”
	Exp (B)	Exp (B)
<i>Nem</i>		
Férfi (ref.)	-	-
Nő	0,848	1,074
<i>Életkor</i>		
18–24 éves	2,156**	2,437***
25–34 éves (ref.)	-	-
35–44 éves	1,718**	1,801***
45–54 éves	1,887**	2,621***
55–64 éves	3,102***	3,085***
65 éves vagy idősebb	4,310***	6,414***
<i>Iskolai végzettség</i>		
Alapfokú (ref.)	-	-
Középfokú	1,000	0,851
Felsőfokú	1,309	0,754
<i>Lakóhely</i>		
Budapest vagy agglomerációja (ref.)	-	-
Nagyváros vagy agglomerációja	3,635***	2,568***
Egyéb város	2,002***	1,024
Falu, község	4,153***	1,748**
<i>Misére, istentiszteletre, gyülekezetbe járás gyakorisága</i>		
Havonta egyszer vagy gyakrabban (ref.)	-	-
Ritkábban	0,714	0,429***
Soha	0,650*	0,355***
<i>Született-e gyermeke</i>		
Igen (ref.)	-	-
Nem	1,219	1,448
<i>Elvált-e vagy megszakadt-e házassága korábban?</i>		
Nem (ref.)	-	-
Igen	0,528***	0,562***

Megjegyzés: *** p<0,01; ** p<0,05; *p<0,1.

Forrás: ISSP, 2013 (saját számítás).

1. táblázat: A partnerkapcsolati helyzet és a személyes tapasztalatok hatása a házasság és a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélésére (logisztikus regressziós modellek együtthatói) (folytatás)

Effects of the partnership status and personal experiences on the attitudes towards marriage and childbearing out of wedlock (odds ratios of binary logistic regression models) (continued)

	„A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.”	„Aki gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.”
	Exp (B)	Exp (B)
<i>Családi állapot, párkapcsolati helyzet</i>		
Élettárral él (ref.)	-	-
Házasságban él, élettársi kapcsolatból lépett házasságba	2,208***	1,800**
Házasságban él, nem élt együtt házastársával korábban	2,143***	1,933**
Egyedülálló, de élt már élettársi kapcsolatban	0,590	0,455
Egyedülálló, soha nem volt még élettársi kapcsolata	0,333**	0,953
Egyedül él, de volt már házas	1,273	1,319
-2 log likelihood	1103,858	1132,905
Cox & Snell R ²	0,162	0,156
Nagelkerke R ²	0,218	0,210

Megjegyzés: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Forrás: ISSP, 2013 (saját számítás).

azonban csak részben igazolható. Az eredmények jelen esetben is azt mutatják, hogy akik házasságban élnek, a házasokat boldogabbnak gondolják, és nagyobb valószínűséggel állítják, hogy a gyermekeknek házasságban kellene születniük, mint az élettársi kapcsolatban élők. A referenciakategória módosításával azonban az is kiderült, hogy a házasok véleménye között nincs szignifikáns különbség aszerint, hogy előzetesen együtt éltek-e vagy sem. Függetlenül attól, hogy megelőzte-e együttélés a házasságukat, kétszer akkora valószínűséggel gondolják, hogy a házasok boldogabbak másoknál, és ugyan kisebb különbséggel, de a gyermekvállalás kérdésében is tradicionálisabban gondolkodnak, mint az élettársi kapcsolatban élők. Az elemzés során az is kiderült, hogy abban a kérdésben, hogy a házasok boldogabbak-e, mint mások, nem különbözik a véleményük az élettársi kapcsolatban élőknek, valamint azoknak a hajadonoknak/nőtleneknek,

akiknek korábban volt élettársi kapcsolatuk; akik viszont soha nem éltek együtt partnerrel, kevésbé ragaszkodnak a házassághoz. Itt fontos kiemelni, hogy míg a legfiatalabbak házasságpártibb véleményét az együttélési tapasztalat hiányával magyaráztuk, azok körében, akik soha nem voltak házasok, és nem is éltek együtt senkivel, mégis azt tapasztaljuk, hogy kisebb valószínűséggel állnak ki egyértelműen a házasság mellett. Az ellentmondás azzal magyarázható, hogy az együttélési tapasztalattal nem rendelkezők közel felét 25 évesek és idősebbek teszik ki, akik sokkal kevésbé tartják fontosnak a házasságot, mint a hasonló helyzetben lévő legfiatalabb korcsoport. Ez a látszólagos ellentmondás már nem áll fenn a házasságon kívüli gyermekvállalás esetében, a vélemények sokkal egyesebbben alakulnak. A párkapcsolati helyzet csak a házasok és az élettársi kapcsolatban élők között van szignifikáns hatással a házasságon kívüli gyermekvállalás megítélésére. A házasok esetében itt sincs különbség a véleményekben aszerint, hogy a házasságukat megelőzte-e együttélés.

Az elemzésbe bevont változók közül a válaszadó neme, hogy született-e gyermeke, illetve az iskolai végzettsége, sem a házasság boldogságban játszott szerepének, sem a házasságon kívüli gyermekvállalásnak a megítélésében nincs szignifikáns hatással a többi változó kontrollja mellett.⁵

ÖSSZEGZÉS

A népesség családi állapot szerinti összetétele az elmúlt évtizedekben gyorsan változott Magyarországon is, ahogy Európa legtöbb országában. Ennek alapvetően két összetevője van: egyrészt az együttélésen alapuló párkapcsolatok arányának csökkenése, másrészt a fiatalok körében egyre népszerűbb élettársi kapcsolat. Mindkét jelenség a házasságok halasztását, sok esetben elmaradását eredményezi. 2011-ben az akkor 30–34 éves fiatalok közel harmada még olyan hajadon, nőtlen volt, aki nem élt együtt partnerrel, további ötödüknek élettársi kapcsolata volt, csak tízből négyen kötöttek házasságot. A menyasszonyok ma

⁵ Az iskolai végzettség és az, hogy a válaszadónak született-e gyermeke, kétváltozós modellben még gyenge, de szignifikáns hatással volt a vélemények alakulására. „A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.” állítás esetében a középfokú végzettségük véleménye kevésbé volt tradicionális, mint az alapfokot végzettké, a felsőfokot végzettké viszont hasonlóan alakult. Szignifikáns különbséget a referenciakategória megváltoztatásával a középfokú és felsőfokú végzettségük között sem találtunk. Emellett azok, akiknek van már gyermekük, fele akkora valószínűséggel gondolják, hogy a házasok boldogabbak, mint mások. A házasságon kívüli gyermekvállalás esetében az alapfokot végzettek gondolkoznak a legnagyobb valószínűséggel tradicionálisan, de a középfokot és felsőfokot végzettek között már nincs szignifikáns eltérés. Illetve azok, akiknek még nem született gyermekük, kisebb valószínűséggel vélik, hogy a gyermekeknek házasságon belül kellene születniük.

már átlagosan közel 30 évesek, a vőlegények közel 33 évesek az első házasságkötéskor. A mai házassági trendek stabilizálódása esetén pedig a teljes első házasságkötési arányszám alapján legalább minden második nő házasságkötés nélkül élné le az életét.

A fent leírt jelenségekhez a korábbi és a tanulmányban bemutatott kutatási eredmények szerint nem viszonyul negatívan a közvélemény. A házassági életkor kitolódásával együtt az emberek is egyre inkább úgy vélik, nem gond, ha két ember házasságkötés nélkül szeretne együtt élni. A közvélemény akkor kevésbé elnéző, ha egy pár házasságon kívül szeretne gyermeket vállalni, családot alapítani, hiszen a legtöbben még ma is egyetértenek azzal, hogy ha egy pár gyermeket szeretne, akkor házasságot kellene kötniük. A közvélemény elfogadja az élettársi kapcsolatokat, már nem tekinti gondnak, ha valaki ezt a párkapcsolati formát választja akár hosszú távon is, de a házasság továbbra is értéket képvisel, a legtöbben azt javasolnák a fiataloknak, hogy idővel házasodjanak meg.

Az elemzés rámutatott arra, hogy a házasságon kívüli gyermekvállalás kérdésében a társadalom kevésbé megosztott, a társadalmi-demográfiai jellemzők kevésbé befolyásolják a vélemények alakulását, mint a házasság boldogságban játszott szerepének megítélésekor. Az eredményeink szerint az életkor, a lakóhely, a vallásosság és a családi állapot, kapcsolattörténet befolyásolja azt, hogy hogyan vélekednek az emberek a családformákról, mennyire ragaszkodnak a házassághoz. A kapcsolati helyzet és történet tekintetében azt tapasztaltuk, hogy a válásnak egyértelműen negatív hatása van a házasság preferálására. A párkapcsolati helyzet pedig ugyan befolyásolja az attitűdöket, a házások nagyobb valószínűséggel tartják jobbnak a saját kapcsolati formájukat, mint az élettársak, de a véleményük egységesnek tekinthető attól függetlenül, hogy az esküvőt megelőzte-e együttlés.

A magyar társadalom számára, annak ellenére, hogy több évtizede elfogadóan viszonyul az élettársi kapcsolatokhoz, a házasság továbbra is fontos maradt. Az elmúlt években a házasságok száma is növekedésnek indult. Ahhoz, hogy a jelenlegi trendeket megérthessük, hogy láthassuk, mi áll a változások hátterében, elengedhetetlen a vélemények, attitűdök folyamatos vizsgálata is.

IRODALOM

- Barlow, Anne – Duncan, Simon – James, Grace – Park, Alison 2001: Just a piece of paper? Marriage and Cohabitation. In Park, Anne – Curtice, John – Thomson, Katarina – Jarvis, Lindsey – Bromley, Cathrine – Stratford, Nina (eds.): *British Social Attitudes Survey: British social attitudes: The 18th report*. SAGE Publications, London, 29–57.
- Bukodi Erzsébet 2001: A házasságkötés időzítése az egyéni életútban. *Statistikai Szemle*, 79(4–5), 312–334.
- Carlson, Elwood – Klinger, András 1987: Partners in life: unmarried couples in Hungary. *European Journal of Population*, 3(1), 85–99.
- Coast, Ernestina 2009: Currently cohabiting: relationship attitudes, expectations and outcomes. In Stilwell, John – Coast, Ernestina – Kneale, Dylan (eds.): *Fertility, living arrangements, care and mobility: Understanding population trends and processes*. Springer, Dordrecht, The Netherlands. <http://eprints.lse.ac.uk/23986/> (letöltve: 2015.03.20.)
- Csernák Józsefné 1992: Élettársi kapcsolatban élő nők néhány társadalmi, demográfiai jellemzője Magyarországon. In Csernák Józsefné – Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit 1992: *Élettársi kapcsolatok Magyarországon*. KSH NKI Kutatási Jelentései 46., KSH Népszégtudományi Kutatóintézet, Budapest, 15–58.
- Dupcsik, Csaba – Tóth, Olga 2014: Family Systems and Family Values in Twenty-First-Century Hungary. In Rajkai, Zsombor (ed.): *Family and Social Change in Socialist and Post-Socialist Societies: Change and Continuity in Eastern Europe and East Asia*. BRILL, Leiden, The Netherlands, 210–249.
- Gubernskaya, Zoya 2010: Changing Attitudes toward Marriage and Children in Six European Countries. *Sociological Perspectives*, 53(2), 179–200.
- Kamarás Ferenc 2001: Családalapítás és gyermekvállalás az 1990-es években és az ezredfordulón. *Demográfia*, 44(1–2), 44–74.
- Kamarás Ferenc 2012: A születések és a termékenység hazai irányzatai. *Demográfia*, 55(4), 243–267.
- Kapitány Balázs – Spéder Zsolt 2015: Gyermekvállalás. In Monostori Judit – Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH NKI, Budapest, 41–56.
- Knudsen, Knud – Waerness, Kari 1999: Reactions to Global Processes of Change: Attitudes toward Gender Roles and Marriage in Modern Nations. *Comparative Social Research*, 18, 161–195.
- Lesthaeghe, Ronald 1991: *The second demographic transition in western countries: an interpretation*. IPD Working Paper 1991-2, Interuniversity programme in demography.
- Liefbroer, Aart C. – Dourleijn, Edith 2006: Unmarried Cohabitation and Union Stability: Testing the Role of Diffusion Using Data from 16 European Countries. *Demography*, 43(2), 203–221.

- Liefbroer, Aart C. – Fokkema, Tineke 2008: Recent Trends in Demographic Attitudes and Behaviour: Is the Second Demographic Transition Moving to Southern and Eastern Europe? In Surkyn, Johan – Deboosere, Patrick – Van Bavel, Jan (eds.) 2008: *Demographic Challenges for the 21st Century. A State of the Art in Demography*. VUBPRESS, Brussels, 115–141.
- Murinkó Lívía – Spéder Zsolt 2015: Párkapcsolatok. In Monostori Judit – Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH NKI, Budapest, 9–26.
- Mynarska, Monika – Bernardi, Laura 2007: *Meanings and attitudes attached to cohabitation in Poland. Qualitative analyses of the slow diffusion of cohabitation among the young generation*. MPIDR Working Paper, 2007–2006, Max-Planck-Institut für Demografische Forschung, Rostock.
- Ohlsson-Wijk, Sofi 2011: Sweden's marriage revival: An analysis of the new-millennium switch from long-term decline to increasing popularity. *Population Studies*, 65(2), 183–200.
- Perelli-Harris, Brienna – Berrington, Ann – Sánchez Gassen, Nora – Galesewska, Paulina – Holland, Jennifer A. 2017: The Rise in Divorce and Cohabitation: Is There a Link? *Population and Development Review*, 43(2), 303–329.
- Perelli-Harris, Brienna – Mynarska, Marika – Berrington, Ann – Berghammer, Caroline – Evans, Ann – Isupova, Olga – Keizer, Renske – Klärner, Andreas – Lappegård, Truppe – Vignoli, Daniele 2014: Towards a new understanding of cohabitation: Insights from focus group research across Europe and Australia. *Demographic Research*, 31(34), 1043–1078.
- Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit 1992: Közvélemény-kutatás az élettársi kapcsolatokról. In Csernák Józsefné - Pongrácz Tiborné - S. Molnár Edit: *Élettársi kapcsolatok Magyarországon*. In Csernák Józsefné – Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit 1992: *Élettársi kapcsolatok Magyarországon*. KSH NKI Kutatási Jelentései 46., KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 60–75.
- Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt 2003: Élettársi kapcsolatok és házasság – hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 13(4), 55–75.
- Scott, Jacqueline 2006: Family and Gender Roles: How Attitudes Are Changing. *GeNet Working Paper*, No. 21. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.489.6910&rep=rep1&type=pdf> (leöltve: 2017.12.04.)
- S. Molnár Edit 2001: Élettársi együttélések – tények és vélemények. In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné – Tóth István György 2001: *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001*. TÁRKI – Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkársága, Budapest, 65–87.
- S. Molnár Edit 2010: Párkapcsolat létesítését/megszüntetését érintő magatartási normák változásának megfigyelése. *Demográfia*, 53(2–3), 234–275.
- Somlai Péter – Tóth Olga 2002: A házasság és a család változásai az ezredfordulón Magyarországon. *Educatio*, 11(3), 339–348.
- Spéder Zsolt 2002: Családi életformák és az életpályák szakaszosodása az 1990-es évek Magyarországon (Vélekedések és kérdések a párkapcsolatokról). In Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.): *Népesség – Értékek – Vélemények*. KSH NKI Kutatási Jelentései 73., KSH NKI, Budapest, 77–90.

- Spéder Zsolt 2005: Az élettársi kapcsolatok térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. *Demográfia*, 48(3-4), 187-217.
- Thornton, Arland - Young-DeMarco, Linda 2001: Four Decades of Trends in Attitudes toward Family Issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 30(4), 1009-1037.
- Tóth Olga 1995: Attitűdváltozások a női munkavállalás megítélésében. *Szociológiai Szemle*, 1995/1, 71-86.
- Tóth Olga 1997: Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban. In Lévai Katalin - Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 1997*. TÁRKI - Munkaügyi Minisztérium, Budapest, 73-85.
- Treas, Judith - Lui, Jonathan - Gubernskaya, Zoya 2014: Attitudes on marriage and new relationships: Cross-national evidence on the deinstitutionalization of marriage. *Demographic Research*, 30(54), 1495-1526.
- Van de Kaa, Dirk J. 2001: Postmodern fertility preferences: from changing value orientation to new behavior. In Bulatao, Rodolfo A. - Casterline, John B. (eds.): *Global fertility transition*. Supplement to *Population and Development Review*, 27, 290-331.
- Vaskovics László 2002: A család fejlődése Európában. *Educatio*, 11(3), 349-364.
- Vaskovics László 2014: Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben. *Szociológiai Szemle*, 24(1), 5-39.
- Willoughby, Brian J. - Carroll, Jason S. - Busby, Dean M. 2012: The different effects of „living together”: Determining and comparing types of cohabiting couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(1), 397-419.

FÜGGELÉK

F1. táblázat: A regressziós modellekben használt minta megoszlása a magyarázó változók mentén
Distribution of variables included in logistic regression analysis

	<i>„A házas emberek általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.”</i>	<i>„Akik gyereket szeretnének, azoknak mindenképpen házasságot kellene kötniük.”</i>
<i>Nem</i>		
Férfi (ref.)	47,8	47,7
Nő	52,2	52,3
<i>Életkor</i>		
18–24 éves	9,4	10,6
25–34 éves (ref.)	15,3	15,5
35–44 éves	20,5	20,0
45–54 éves	17,0	16,8
55–64 éves	20,8	20,4
65 éves vagy idősebb	16,9	16,7
<i>Iskolai végzettség</i>		
Alapfokú (ref.)	50,4	50,4
Középfokú	33,3	33,2
Felsőfokú	16,3	16,4
<i>Lakóhely</i>		
Budapest vagy agglomerációja (ref.)	17,8	17,5
Nagyváros vagy agglomerációja	24,9	25,5
Egyéb város	27,3	26,7
Falu, község	30,0	30,2
<i>Misére, istentiszteletre, gyülekezetbe járás gyakorisága</i>		
Havonta egyszer vagy gyakrabban (ref.)	13,2	13,1
Ritkábban	46,0	45,8
Soha	40,8	41,1
<i>Született-e gyermeke</i>		
Igen (ref.)	75,5	74,1
Nem	24,5	25,9
<i>Élvált-e vagy megszakadt-e házassága korábban?</i>		
Nem (ref.)	78,1	78,6
Igen	21,9	21,4
<i>Családi állapot, párkapcsolati helyzet</i>		
Élettársal él (ref.)	11,5	11,3
Házasságban él, élettársi kapcsolatból lépett házasságba	19,2	18,8
Házasságban él, nem élt együtt házastársával korábban	22,9	22,6
Egyedülálló, de élt már élettársi kapcsolatban	4,5	4,4
Egyedülálló, soha nem volt még élettársi kapcsolata	14,5	15,8
Egyedül él, de volt már házas	27,4	27,1
Összesen (%)	100	100
<i>N</i>	933	963

ATTITUDES TOWARD MARRIAGE AND COHABITATION UNION IN HUNGARY IN THE 25 YEARS AFTER THE REGIME CHANGE

ABSTRACT

Our paper's goal is to explore how the attitudes towards marriage and cohabitation has changed in Hungary. We show that the public opinion accepts living in cohabitation, while the importance of marriage has decreased, but it is still the most approved partnership form. Our paper also analyzes how the main sociodemographic characteristics (especially marital status and the real partnership form of the respondents) effect the attitudes towards cohabitation unions. Our results show that the respondent's age and real partnership status have significant effect on opinions about marriage, but the partnership history does not make a clear difference in the opinions.